

“La burgesia valenciana és la més imbècil d’Espanya”

Jesús Martínez Guerricabeitia (el Villar, Serrans, 1922) és una raresa al País Valencià. Empresari i mecenes d’art, va donar l’any 1989 la seua col·lecció de pintura i obra gràfica, més de 400 obres emmarcades majoritàriament en el corrent del realisme social, a la Universitat de València. En agraïment, aquesta organitza la Biennial Martínez Guerricabeitia. Amb motiu de la seua vuitena edició, Jesús ens ha parlat de la seua vida, dels records del seu pare i del seu germà —que va ser el fundador de la mítica editorial Ruedo Ibérico, a París—, de la seua col·lecció d’art, de la seua militància comunista, del seu exili no forçat. Al capdavant, una raresa de les que, de tant en tant, són ben vingudes per aquestes latituds.

—D’on li ve la seua admiració per l’art?

—De menuts, al col·legi vam tindre un bon professor. Ara no recorde com li deien, però tenia un nom altisonant i barba. En aquella classe pintàvem amb carbó, amb tinta xinesa, fèiem perfils amb llapis. Encara conserve a casa aquelles làmines, un poc groguenques i velles; tant les del meu germà com les meues. El meu pare també ens ho va fomentar. Llegia molt. I ens parlava de política, de literatura, de pintura.

—Què l’ha motivat a col·leccionar art?

—A totes les persones ens agrada arreplegar alguna cosa. La gent, en general, vol diners. En canvi, uns altres, no molts, preferim els quadres, l’art. No falla en l’èsser humà, volem recopilar.

—Ha parlat del seu pare. Com el recorda?

—Com una de les persones més excepcionals que mai he conegut. Era un miner del Villar. Recorde que de l’arena n’extreia el caolí, que després portaven a Manises per a la ceràmica. Era destre i expert. Mai va patir, com era habitual en l’època, cap accident. A més, tenia molta consciència social.

RAPA GIL

Més enllà del seu compromís comunista, Martínez Guerricabeitia és un dels pocs i més reputats mecenes valencians. No debades, la seua col·lecció de pintura i obra gràfica contemporània, donada a la Universitat de València, arriba a les 400 obres. Un fet, doblement singular, que paga la pena de conèixer.

Tinc a casa una fotografia, molt bonica, de tots els miners, més lletjos que un pecat i un poc bruts, i el meu pare a terra, estirat davant seu, somrient. Ja veus com era el cap.

—Què els va inculcar el seu pare?

—No ens va imposar mai res. Al contrari, es va preocupar per la nostra educació, ens va animar a fer coses. El meu pare no era autoritari. Això, el meu germà i jo, li ho hem d’agrair.

—I la Guerra Civil?

—El meu germà se’n va anar abans [a la guerra]. Jo era més petit. No tenia l’edat. El meu pare, per la seua part, es va sentir obligat a anar-hi. Molta gent hi anava, i a molta la mataven... Va estar al front de Terol. Allí teníem família. Un tal Felipe Guerricabeitia que era estanquer, com el mestre del Villar, a qui anys després afusellaren a València.

[...] En acabar la guerra, la meua mare va intentar ocultar-nos al pis del Villar; ens passava el menjar d’amagat. El meu germà, així que va poder, es va escapar cap a Catalunya. Volia passar a França, però no ho va aconseguir i es va dirigir cap al Bidasoa, a peu, pels Piri-

neus. Va travessar la frontera i va ser francès, fins a la seua fi. Una vegada allí va parlar amb polítics espanyols. Va arribar fins a París. Em va demanar que li fera arribar les novel·les que teníem a casa. D'aquesta manera, i com que a França no hi havia res en espanyol, podria guanyar un poc de diners. A poc a poc va començar a fer-se la idea de l'editorial.

Va establir amistats amb gent important, fins i tot amb banquers espanyols de l'època; els seus descendents encara continuen en actiu.

—Com jutja la figura del seu germà, del resistent, de l'animador cultural en l'exili?

—No va tornar mai a Espanya perquè sabia que l'agafarien pres. Quan va tindre quatre xavos, es va llançar a l'aventura editorial. El problema, com sempre en aquest món, va ser la falta de diners. En tot cas, Ruedo Ibérico va ser molt important.

—A quants empresaris d'esquerra ha conegut?

—Que jo sàpiga, a cap. Amb el temps, només ho vaig ser jo. Em van agradar els diners. Millor dit, tindre coses, i vaig fer els meus negocis. Per què no? Si la resta són idiotes i poden guanyar diners, per què no jo, que tinc consciència social?

—Se sent una rara avis?

—Potser. Vaig tindre la sort de casar-me amb la meua muller [Carmen Garcia] i poder-hi compartir aquesta idea. He conegut alguna gent que, sense ser empresària, ha ajudat el partit [el PCE], com sempre he fet jo. Li diré que fins fa mesos ho he estat fent.

—Per tant, no se sent vostè integrat en això que es coneix com la burgesia valenciana?

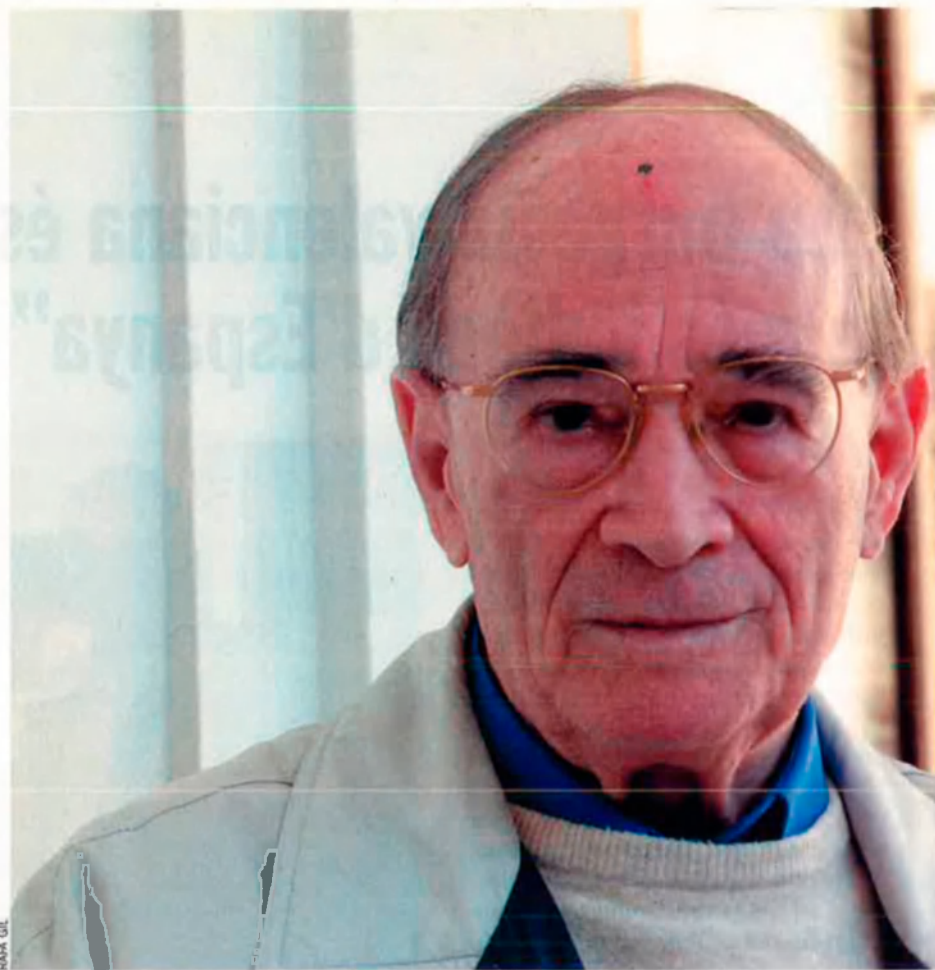
—[Riu.] M'interessa molt la burgesia de València. Crec que és la més imbècil que hi ha a tot Espanya.

—Explique'ns.

—Veig que és... [Es pensa l'adjectiu, detingudament.]

—“Pacífica”?

—Sí, i tots els adjectius semblants que vulga. Ara, Zaplana, que va alçar Terra Mítica com si fóra cosa seua, veu que ha fracassat. Tot va aflorant i els burgesos d'ací, què diuen, què fan? Ells van a la seua. Prefereixen les passions més baixes. A València, no tenim cap honor amb la nostra burgesia.

—Com recorda la València dels cinquanta, just la d'abans d'anar-se'n cap a Colòmbia a fer fortuna?

—Jo era jovenet. El meu pare estava a l'estació, acomiadant-nos. Va ser un dels detalls més durs que recorde, ple de llàgrimes. Ja teníem el xiquet. El meu pare va caminar mentre el tren avançava lentament.

—Va ser un exili obligat?

—No. En aquella època, per anar a Llatinoamèrica, necessitaves una espècie de salconduit. No hi posaven excessives pegues. Pagaves i prou. Nosaltres vam acudir als frares. Aquests ens van fer saber que tenien una companyia a Colòmbia i ens van ajudar. Així que la meua muller, el xiquet i jo, amb un bressolet només, vam pujar al vaixell. Per a nosaltres, embarcar-hi va ser una alegria, un alliberament.

—A Colòmbia, va entrar en contacte amb l'exili republicà?

—De seguida, però no per demanar diners. Sempre he estat un orgullós. He sabut guanyar-me'ls. Ens ho vam passar tant bé que al cap de mig any, puc dir-li, ja érem milionaris.

—I això com es fa?

—Sempre he estat espavilat per als negocis. La gent m'apreciava pel meu caràcter. Amb alguns jueus vaig tancar

tractes beneficiosos. En general, a Colòmbia, em vaig relacionar amb gent que sabia comerciar.

—Era una terra d'oportunitats?

—Aleshores sí. Vaig comerciar amb rodes de cautxú, amb xeringues i amb altres aparells sanitaris...

—Quina va ser la primera obra d'art que va adquirir?

—Una petita de Picasso que vaig comprar a París. Encara la tinc al costat del llit. No em devia costar ni un dòlar. No val res. El primer quadre de valor, això sí, li'l vaig comprar a Agraït, que té una galeria ací, a València.

—Per quin autor dels inclosos a la seua col·lecció sent una debilitat especial?

—Sempre he primat la unió entre l'estètica i l'ètica. Si veig que l'obra recull la tristesa i el patiment de la gent, o com el de dalt castiga el de baix, de segur que m'agrada.

[Jesús fulleja el catàleg de la seua col·lecció, editat per la Universitat de València i el Santander Central Hispano, i l'obre per una obra de Martín Caballero on clarament podem copsar la icona de la falç i el martell. Passa pàgina i ens en mostra una altra de ben polèmica. En primer pla, una dona violada, plena de sang i, darrere, un reguit-

vol el poderós, perquè siga ben cregut. En la meua col·lecció, difícilment trobarà art neutral.

—**Li costa trobar aquest tipus d'art en l'actualitat?**

—És més difícil. La gent se'n cansa.

—**La seua és una memòria visual de l'antifranquisme?**

—Ben bé no. Va més enllà. Fixe's si no [assenyala una serigrafia de Rogelio López Cuenca, elaborada a partir d'aquella xiqueta vientamita que, tota nua, escapa del napalm]: els americans volien ser els amos del Vietnam. No sé per què ho havien de ser... No ho entenc.

—**I per què decideix donar la seua col·lecció a la Universitat?**

—Arribà un moment en què, per molt gran que siga la casa, no ens hi cabien tants quadres. En teníem més de cent. I vam decidir donar-los a la Universitat. En aquell moment, el rector era Lapedra. Vam fer molta amistat, molta.

—**Quin ha estat el seu compromís amb el PCE?**

—Ha estat un compromís personal. M'han demanat diners, els he preguntat per a què, els els he deixat, i de vegades me'ls han tornat i d'altres, no. Recorde que vaig deixar un milió de pessetes per llogar la plaça de Bous perquè Carrillo, d'això ja fa molts anys, hi fera un míting. Li ho dic perquè no tinc cap vergonya. Recorde com el que va ser alcalde [no li ve al cap el seu nom, però es refereix a Ricard Pérez Casado], sempre que ens veia, a Carmen i a mi, ens deia: "Vinga, que només quedeu vosaltres [al PCE]."

—**Queda alguna revolució pendent?**

—No, no ho crec. La revolució només serà possible si la gent corrent no té més eixida. No perquè ho diga un grup o un partit, sinó perquè la situació es faça insostenible. Mira els francesos. Ells sí que en saben. Van inventar la guillotina i van decapitar el rei, ací el cap, allà el cos. Després, Maria Antonieta. Mai més no hi ha hagut reis, sinó que es regeixen pels escollits per la gent. Els russos, que es deien comunistes o el que fóra, van agafar el tsar, i també els fills. Per què havien de donar-los de menjar i, a sobre, que ells els manaren?

I nosaltres, per què ho hem d'aguantar? El nostre s'ha fet vell i supose que ja no farà tantes escapades. En tot cas,

ha estat una gran figura. Ho sap tot el món.

—**Té algun autor que se li haja resistit?**

—No. Sóc simpàtic. Sap vostè qui ha pagat el catàleg de la meua col·lecció?

—No.

—Botín, el banquer. Parlant d'unes inversions amb el rector, va fullejar el catàleg, que estava damunt la taula. Li va agradar i va posar-hi diners. Botín, que és burgès.

—**Quina finalitat ha de tindre l'art?**

—Hauria de servir per a canviar el món, hauria de ser un art compromès. Però no ho és. Mire les pinacoteques, plenes de pintures, precioses, amb odalisques, venus, etc. dels segles XVI, XVII. Vostè creu que la gent ha millorat des d'aleshores? La gent continua matant-se, robant... Com Zaplana, que va voler aprofitar-se, en aquelles lloques de Benidorm, totes seques, per fer-hi Terra Mítica. La dreta mai no s'equivoca. Com aquella vegada que, de menut, jo era a l'escola i el professor, Don Luis, em va donar les notes i vaig veure un notable. Em vaig sorprendre. Jo era un xiquet de matrícules d'honor. I algú em va dir: "potser el teu notable siga una manera de jutjar ton pare en guerra".

—**Una injustícia, una de tantes que recull la seua col·lecció de pintura, no creu?**

—Ja ho crec. Em van prendre pres quan, en el moment de la detenció del qui va ser alcalde republicà de Requena, li van trobar una carta meua. La policia no va tardar a agafar-me. Recorde que era un xiquet. Van rebentar la porta de casa. A dins hi havia ma mare. Jo pensava que em deixarien al Rebollar, al costat de Requena. Però no. Era menor d'edat i, tanmateix, em vaig trobar a València, a la plaça de Tetuán, on hi ha ara la Capitanía General. Allí vaig veure entrar un home, germà d'aquell alcalde, miolant, arrossegant-se per terra, ple de blaüres. I li vaig preguntar: creus que em pegaran? Em van cridar. Vaig caminar pel passadís. Al final, em vaig trobar amb el meu pare, amb una costella trencada. No em van tocar. Vaig estar a la presó quasi tres anys. El meu germà s'havia escapat. Jo era el xiquet. Vaig compartir cel·la amb tretze persones, entre aquestes, el meu pare.

Salvador Giménez

zell de mitrats catòlics donant-li l'esquena, a la seua, com si el patiment de la dona no anara amb ells.]

—**Aquest missatge, en general, és la seua debilitat?**

—Potser.

[Certament, el catàleg és immens. Jesús s'atura en una obra d'Anzo, que representa l'alienació humana, l'aïllament; un home tot sol, a la deriva, perdut enmig d'un carrer impersonal, amb llambordes. Jesús també parla de Spadari, de Juan Genovés, de Wolf Vostell, de Monjalés —a qui va tractar a Colòmbia—, de la soledat, del patiment, de l'oblit, fins i tot, que pateixen els autors que formen part de la seua col·lecció, de Josep Renau i les donacions que aquest li va fer, d'un retrat de Lola Flores que Darío Villalba va pintar a la família de la faraona, de la mort. Ens parla d'un quadre que capta l'afusellament de Torrijos. "Afusellar és molt net, higiènic, sap vostè?" Riu sorneguerament, irònicament, mentre passa pàgines, parant-se en els quadres que durant trenta anys ha recopilat, comentant sense parar.]

—**Hi ha alguna manifestació artística que no siga política?**

—Mire aquest quadre. Estan posant-li el cervell a un nadó, perquè pense com